

FORMATIVNA ILI SAMO INFORMATIVNA ŠTAMPA

Dr Jordan KUNIČIĆ

Ovo mi je pitanje postavljeno s više strana. Odnosi se na naše dnevne prilike, na našu tzv. dnevnu štampu. Ta štampa iznosi ponekad slabosti, pa i mane, pojedinaca ili pojedinih skupina. Ističe njihovu neslogu, gramzivost, nedoraslost, nepravdu, neposluh itd. Vjernici se sablažnjuju, protivnici smiju. Redovnici i redovnice u ime neke slobode iznose svoje »jade« da se ispucaju, »oslobode« ili možda »osvete« onima s kojima se ne slažu. I sve se to oglašuje velikim zvonima. Svemu se tome »talogu« daje velik publicitet, jer, govori se, štampa mora biti *informativna, a ne formativna*. Žurnalistika mora sve donositi. Senzacije svraćaju na sebe pažnju. Naklada postaje veća. I još? Možda se boje reći, ali vjerojatno misle: i dohodak postaje veći. Znači da ekonomski razlozi diktiraju stav: štampa mora biti informativna, a ne formativna.

ODGOVOR

Ovo je pitanje formulirano jasno i određeno. Činjenice su tu. Svaki dan ih konstatiramo. Vjernici postaju igrokazom (1 Kor 4, 9), ali ne za izgradnju ljudi na divljenje anđelima i na odobrenje Božje, nego igrokazom svijetu koji se, kako je rečeno, ili sablažnjuje ili smije, ili se, nadodajmo, vjernici uspavljaju idejama da je to danas *činjenica*, a s činjenicama se treba pomiriti, prema tome neka se iznosi sve što padne na pamet, jer štampa je informativna, a ne formativna.

Izvan svake je sumnje da je tzv. dnevna štampa informativna štampa bila i da će biti izravno *informativna*. Donosit će vijesti, ugodne i neugodne, radosne i žalosne. A vijesti čovjeku gode, jer izazivaju čuđenje, iznenađuju. Novine postaju filmsko platno. Ekstravagantnost djeluje na koncentraciju. Priče privlače i malu i veliku djecu. Aforistički, bombastički naslovi nameću se, osobito plitkim duhovima. Nije važno, govore neki, da li sam pretjerao, jer samo pretjerani tipovi pišu povijest.

Mi smo katolici. Možda svećenici i redovnici. I kao takvi postavljamo i ovo pitanje. I mogli bismo ga riješiti tako da se svi zajedno ispi-

tamo: jesmo li na tom području svjedoci evanđelja? Možemo li biti drugima na primjer međusobne ljubavi? Jesmo li doista kršćani? Da li je naša ljubav prema onima koji čitaju, onima kojima govorimo, domaćima i onima izvan naše vjerske zajednice, dovoljno osjetljiva? Je li publicitet i ekonomska korist movens onog stava da štampa može i mora biti informativna, a ne formativna? Ili je taj stav uvjetovan onim »l'art pour l'art«?

Neka mi nitko ne zamjeri ovo moraliziranje. Odgovaram na upit kao moralist. I upravo s tog gledišta postavlja se osnovno načelo: *Etička ili moralna dimenzija prati čovjeka u bilo kojoj on aktivnosti nastupao*. On sa sobam nosi savjest. Odgovornost pred Bogom i pred ljudima. I pred Crkvom, od koje je primio misiju naučavanja. Čiji je predstavnik. A služeći Crkvi, služi Bogu. Drugim riječima: odgovarat će za izdajstvo Bogu, Crkvi i onima do kojih neposredno ili posredno dolazi njegova riječ, bilo čitana bilo izgovorena.

Po kojim se kriterijima mjeri odgovornost novinara? Po općim kriterijima ljudskog djelovanja. Po smjernicama evanđelja i crkvenog naučavanja. A i ovo su osnovne norme morala: ne ocrnjuj drugoga, ne sablažnjuj, ne ruši jedinstvo, ne uvodi svađe, propovijedaj istinu za koju si ovlašten, sjeti se poslušne ljubavi prema nadležnima, vrši svoju dužnost itd.

Znači da je dogma i moral, ideja i praksa, ono svetopisamsko »*facere et docere*« kao dvostruko naličje jedne stvarnosti: kršćanskog integralizma. Tko vjeruje taj vjeru propovijeda i nastoji prakticirati, a ne smije stvarati jaz između morala i dogme, prakse i ideje. Objektivni moralni red (esencijalni i u nastojanju onaj egzistencijalni) uvijek čuva svoj primat. Novinarstvo kao i umjetnost uopće, za čovjeka ne predstavljaju vrhovnu instancu (INTER MIRIFICA, br. 6). Ocrnjivanje, sablazan, klevetanje, sijanje mržnje, nesloga itd., nikada ne mogu biti opravdane.

Recimo da se informativni karakter štampe prema formativnom odnosi kao didaktika prema pedagogiji. Koji didaktičar i pegagog ne zna za to pitanje? A tko ne zna kako profana i kršćanska pedagogija složno tvrde da su odgoj, obrazovanje i nastava, tri lica jedne stvarnosti, mada međusobno različita, ipak najuže povezana? Dopunjuju se, i nikada ne smiju doći u protuslovlje (vidi J. K: KRŠĆANSKA PEDAGOGIJA, br. 26).

Prošlo je vrijeme prosvjetiteljstva. Prošlo je vrijeme separacije između formacije razuma i srca, obrazovanja i odgoja (Pio XII, dne 4. IX 1949). Za vjekove će biti zaslužan Herbart koji je snažno naglašavao »odgojnu nastavu«, tj. da nastava mora odgajati (formirati), a odgoj da mora poučavati. Ali to stanovište usvaja i moderna pedagogija (ENCIKL. RJEČNIK PEDAGOGIJE, Zagreb, 1963, str. 587—8). Istina, može se zastraniti ili pretjerati tako da se nastava pretvori u politički odgojni monopol, ali jedna pretjeranost ne opravdava drugu.

Vjerska štampa određena je za vjernike. Barem u prvom redu za njih. A svi su vjernici braća. Tako bi se morali osjećati. Članovi jedne

duhovne zajednice, jednog Mističnog tijela Kristova. Sve veže međusobna ljubav. Dužnost bratske opomene. A koje i kakve? Je li takve da se metne na veliko zvono što znaju samo pojedinci? Da se potencira i drammatizira što bi se moralo blažiti bez štete po istinu i za što bi trebalo naći mirno rješenje? Procedura je kršćanske opomene naznačena od Krista za sve. Ona vrijedi za novinare, pisce i govornike (Mt 18, 15). Ako shvatimo pisce, pa i novinare, kao nadležne, jer oni se de facto nameću čitateljstvu koje nije uvijek sposobno da se kritički snađe u njihovim izvještajima, tada neka se oni sjete da će polagati račun za duše (Hebr 13, 17). Ako ćemo govoriti sintetički, recimo ovako: novinari katoličke štampe imaju u svojim čitaocima integralne vjernike, pamet i srce, i ne mogu reći da im čine uslugu ljubavi ako im tružu srce informirajući ih o nekim događajima. Reći ćeš: doznat će od drugih. Dobro, neka doznaju, možda neće svi, neće u tolikom broju. Uostalom, ti odgovaraj za sebe. I odgovarat ćeš.

Žele li se kršćanski i katolički informativni pisci u svemu upriličiti svijetu? Identificirati se s nekršćanskim informativnim piscima? Neka ponajprije paze da i nekršćanski informativni pisci ne iznose redom sve vijesti. Postoji politički oprez, razboritost, politički interesi. I posve opravdano. Jer biti-ne biti društva ili države mnogo je važnije nego zadovoljenje znatiželje čitalaca ili hirova pisaca. Kod ovih je, kako je rečeno, ekonomski moment, možda publicitet ili jeftina demagogija, doista isprazan i kriv motiv gore spomenutog stava.

Pravi informativni kršćansko-katolički list ne mora i ne smije biti manje autentično informativan list ako ne ocrnjuje, ne sablažnjuje, ne kleveće, ne sije razdor, mržnju itd. Ima takvih po svijetu. Zar ćemo se ugledavati u one najnižeg ranga? U sijače mržnje i razdora? Bez pomisli kako se takav stav prosuđuje i osuđuje od Boga i od Crkve?

Kršćanski je pisac navjestitelj Božji. On ne može prescindirati od misije spasenja. Kroz njega prolazi fluid misterija spasenja. I što je tiraža njegova lista veća, to je veća njegova odgovornost. Taj pisac kao da je potpisao ugovor s Crkvom koja ga ovlašćuje da poučava informiranjem, tako da će služiti misiji Crkve time što ga je ona ovlastila da iznosi njenu nauku. Koji mandatar smije prijeći granicu mandatarstva? Zar informativni pisac prestaje biti katolik?

Informativna je služba podređena formativnoj. Formativna je prva i glavija. Zašto? Jer čovjek se afirmira djelovanjem a ne znanjem, pogotovo ne usvajanjem raznih vijesti sumnjive vrijednosti. Čovjek odgovara pred sudom savjesti i odgovarat će pred Bogom za ono što je *radio* na temelju tih informacija, a ne da li je te informacije znao. Jer mnoge od njih za duhovnu formaciju nemaju nikakve vrijednosti. Ne odgajaju, nego razodgajaju. Nisu konstruktivne, nego destruktivne.

Da zaključim s moralnog aspekta. To je u načelu jednostavno. A u praksi neka se svatko ispita pred Bogom. U ispovijedi. Sablazan riječju ili djelom ostaje *grieh* i za informativne pisce. I ostaje im obaveza naknade prouzrokovane štete. Isto tako ostaje grijeh ocrnjivanje,

klevetanje i sijanje mržnje. Tko je pisce dispenzirao od te oznake? Činjenice? Običaji? Poziv na autonomiju novinarstva?

Drugi vat. koncil jasno je riješio to pitanje. Informirajući čitaoce, pisac ih može duhovno upropastiti (IM br. 11). Zbog toga se mora držati moralnih smjernica. I ta odgovornost obvezuje pisca osobito onda kad ima u vidu čitaoce koje treba duhovno izgrađivati i podizati prema višim vrednotama. Mislim da bi te riječi Koncila potpisao na svoj način svaki čovjek komu je na srcu opće ili zajedničko dobro. A što se tiče religioznih pitanja Koncil u istom broju traži da se obrađuju od stručnjaka i da se tretiraju »debita reverentia«. Ako toliko inzistiramo na Koncilu, zbog čega bi on u ovom pitanju bio manje pod rosom Duha Svetoga?

Još jednom. I novinarstvo u svom prostoru ima tehničkih zakona, i Koncil ih priznaje (GS br. 60). Ali istinski umjetnički informator neće se služiti nedopuštenim nastupima, informacijama koje unose nemir, razdor, koje ocrnjuju, rađaju dvoumicama u vjeri itd., jer pogansko je načelo da cilj opravdava sredstvo. Priznaje se poteškoća pravilnog informiranja, ali zbog poteškoće nije dopušteno zaniijekati načela.

Niti je dopušteno pozivati se na činjenično stanje. Činjenično je stanje da nijedna država ne dopušta da se vrijeđaju interesi državne zajednice. Kako se mogu tolerirati postupci koji ruše vjersku zajednicu? A činjenica je da takvih rušilačkih insinucija, informacija, odgovora, naslova, članaka i podlistaka ima. Dakle? Tko ne zna spojiti jedno s drugim, tj. vještinu pisanja i zahtjeve višega reda (morala, vjere) neka se ne prihvaća novinarskog posla, jer šteti sebi i drugima.

Pomiriti se s činjeničnim stanjem? Da li se Krist pomirio s činjeničnim stanjem svoga vremena ili je reagirao i radikalno ga nastojao izmijeniti? Ako je činjenica da se u bračnom i obiteljskom životu događaju danas tolike abnormalnosti, zar ih nije i Krist našao? Pa što je rekao? Vratio brak njegovoj prvotnoj čistoći (Mt 19, 8). Naglasio jedinstvo i nerazrješivost. A danas bi rekao da bračni život mora biti u istom smislu autentičan. Možda bi nadodao da mora biti u znaku bračne spolne čistoće, a ne izigravanja prirode. Jer Krist je postupao po višim načelima, primljenim od Oca, a nama ostavljenim da se i mi po njima ravnamo, a ne da servilno služimo krivim nazorima.

Da zaključim: naša dnevna štampa kao i svaka knjiga s kršćansko-moralnog gledišta mora informirati i formirati, jer to nalaže ljubav prema bližnjemu. Treba se čuvati da duhovno ne oštećuje bližnjega sablazni, ocrnjivanjem, sijanjem razdora, neslogom, najamništvom krivih teorija itd. Svaki je novinar povjerenik Crkve. Ako to ne osjeća, neka nastupa iz drugih pozicija. Informiranjem formirati, formiranjem informirati — tako glasi ispravna formulacija. A ona je u skladu s izričitom voljom Crkve, u skladu s interesima dinamične kršćanske ljubavi i odgovornosti za bližnjega.

Ne čini drugomu zlo vrijedi kao zabrana i za informativnu štampu. Ako joj nije izravna dužnost formirati čitaoce, nikada ne smije

deformirati ljudsku i kršćansku integralnu ličnost. Jer zabrane ili zapovijedi u negativnoj formi formulirane obvezuju uvijek i svakoga. A takva je zabrana: ne nanosi nikomu štetu svojim pisanjem ili informiranjem.

Možda će tkogod gore izneseno mišljenje kontestirati, ali time se ne rasterećuje odgovornosti. Ni on ni viši forum o kojemu ovisi.

SUMMARIUM

Hic casus quotidianae vitae tangitur: subjacentne nostri diarii, scriptores, critici ceterique notitiarum seminatores obligationi formandi an solum informandi lectores? Cum enim scriptores informando recte vel pessum ducere possint, clarum est, illos stricte teneri ad obsevantiā normarum ordinis moralis, nisi velint paganorum genere mores atque responsabilitatem non parvam induere. Constructivae igitur seu formativae sint informationes, cum haec et scriptorum denotent veram artem et bono lectorum respondeant. Non igitur dicendum diarios nostros teneri ad informationes non vero formationes praebendas, sed informando formare atque formando informare.